

МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

Наталія Анатоліївна ФЕДОСЕНКО,

*канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри права гуманітарно-правового
факультета Національного аерокосмічного
університету ім. М. С. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
<https://orcid.org/0000-0002-6615-3937>
n.fedosenko@khai.edu*

Доповідь присвячена теоретичним та практичним засадам гармонізації цивільного процесу ЄС та України, визначенню її шляхів та вироблення рекомендацій і пропозицій щодо реформування цивільного процесу України задля утвердження загальноєвропейських стандартів цивільного судочинства та забезпечення успішної інтеграції України до Європейського Союзу.

Ключові слова: *цивільний процес, міжнародний аспект, міжнародні договори, цивільне судочинство, євроінтеграція.*

The report is devoted to the theoretical and practical principles of the harmonization of the civil process of the EU and Ukraine, the determination of its paths and the development of recommendations and proposals for the reform of the civil process of Ukraine in order to establish European standards of civil procedure and ensure the successful integration of Ukraine into the European Union.

Keywords: *civil process, international aspect, international treaties, civil justice, European integration.*

Євроінтеграційні прагнення України зумовлюють науковий інтерес до європейського законодавства, а також до сучасних тенденцій його розвитку. Міжнародний аспект цивільного процесу в Україні відноситься до вивчення взаємозв'язку між цивільним процесом в Україні і міжнародними нормами, угодами та процесуальними інструментами. Значущість вирішення зазначених проблем для подальшої успішної інтеграції України в ЄС, підвищення рівня захисту прав громадян України, а також недостатній рівень їх розробки у вітчизняній науці обумовили актуальність дослідження обраної теми. Вплив міжнародного права на цивільний процес в Україні, а також аспекти взаємодії з іноземними судовими органами та учасниками судового процесу проявляється у декількох аспектах.

Основні міжнародні аспекти, які аналізуються у цій доповіді включають в себе **дослідження міжнародних угод та конвенцій, у яких Україна є учасником**, що стосуються цивільного процесу. Наприклад, Гаазька конвенція про цивільну юрисдикцію та визнання рішень [1], II Брюсельський регламент, регламент ради ЄС № 44/2001 про юрисдикцію та визнання і виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах від 16 січня 2001 р.; Регламент ради ЄС № 4/2009 від 18 грудня 2008 р. про юрисдикцію, право, що підлягає застосуванню та визнання і виконання судових рішень, а також співпрацю у справах, пов'язаних із аліментними зобов'язаннями. Відповідно до частини 1 статті 1 II Брюсельського регламенту він застосовується до таких

категорій цивільних справ, як розлучення, встановлення режиму окремого проживання подружжя, визнання шлюбу недійсним; щодо встановлення, здійснення, передання, обмеження та припинення батьківської відповідальності.

Наступним міжнародним аспектом є **розгляд принципів міжнародної юрисдикції у цивільних справах**, зокрема у справах з міжнародними елементами, наприклад, коли сторони справи або обставини справи мають зв'язок з іншими країнами. Підсудність судам України цивільних справ з іноземним елементом визначається ЦПК України, законом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. У випадках, встановлених законом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, підсудність судам України цивільних справ з іноземним елементом може бути визначено за угодою сторін [2].

Визнання та виконання іноземних рішень у цивільних справах є також вагомим складовим міжнародного аспекту цивільного процесу, що включають в себе аналіз процедури визнання та виконання судових рішень в Україні, які прийняті в інших країнах, а також визначення правил і механізмів, які забезпечують ефективну взаємодію з іноземними судами. Відповідно до статті 81 Закону України «Про міжнародне приватне право» в Україні можуть бути визнані та виконані рішення іноземних судів у справах, що виникають з цивільних, трудових, сімейних та господарських правовідносин, а також рішення іноземних арбітражів та інших органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних і господарських справ, що набрали законної сили [3]. Відповідно до статті 462 ЦПК України, рішення іноземного суду (суду іноземної держави; інших компетентних органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних справ) визнаються та виконуються в Україні, якщо їх визнання та виконання передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності [2].

В цілому, досліджуючи міжнародний аспект цивільного процесу в Україні відкривається широкий спектр питань юрисдикції українських судів щодо міжнародних справ, зокрема визнання та виконання іноземних рішень, а також співробітництво з іноземними судами; питань аналізу та оцінки ролі та впливу міжнародних договорів, зокрема Гаазької конференції про приватне міжнародне право, Європейської конвенції з прав людини та інших міжнародних угод, на цивільний процес в Україні. Так, Гаазька конференція про приватне міжнародне право є ключовим міжнародним договором, який регулює питання приватного міжнародного права, включаючи визнання та виконання іноземних рішень. Україна є учасницею цієї Конвенції, і має зобов'язання виконувати її положення. Вона встановлює правила щодо визнання та виконання іноземних рішень, в тому числі судових рішень з цивільних справ. Це надає можливість громадянам України мати доступ до правосуддя та захисту своїх прав за кордоном. Україна також є учасницею Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) і її протоколів. Ця Конвенція гарантує захист основних прав і свобод людини. Вона надає можливість

громадянам України звертатися до Європейського суду з прав людини у випадках порушення їх прав у сфері цивільного правосуддя. Рішення Європейського суду з прав людини стають обов'язковими для України та її судів, і вони повинні враховувати їх у своїх рішеннях. Рішення ЄСПЛ можуть вимагати змін українського законодавства або процедури цивільного судочинства. Однак цими міжнародними угодами вплив на цивільний процес України не обмежуються.

Міжнародна компетенція є важливим аспектом цивільного процесу, а саме вивчення принципів, що регулюють визнання та виконання рішень у зарубіжних справах, визначення критеріїв вибору суду та питання визначення компетентності суду у випадках з іноземним елементом.

Також заслуговує на увагу питання **міжнародного практичного співробітництва**. Розгляд проблем та перспектив співробітництва з іншими країнами у сфері збирання доказів, виконання рішень, примусового виконання та інших питань, що виникають у міжнародних цивільних справах. Держави можуть надавати правову допомогу одна одній у цивільних справах шляхом обміну інформацією, збором доказів, повідомленням про судові рішення, виконанням розпоряджень суду та інших дій. Це сприяє забезпеченню взаємної допомоги в здійсненні правосуддя та виконанні рішень.

У підсумку зазначимо, що євроінтеграційні прагнення України у цивільному судочинстві привело до утворення єдиного комплексного порядку захисту прав у Союзі – транскордонного цивільного процесу, або цивільного процесу ЄС. Його формування стало результатом еволюції основних цивільних процесуальних моделей сучасних європейських держав та їх трансформації, в тому числі й України, що є цікавим для подальших дослідження даної тематики.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах. Гаазька конференція з МПП: Міжнародний документ від 02.07.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_001-19#Text (дата звернення 25.05.2023)
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 25.05.2023)
3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення 25.05.2023)